

„Szabadság, szerelem. A többit vihetitek.”

Nagy Zsuka: mégismarionett
A Hét Mesterlövész – a SZIRT kritikai beszélgetéssorozata
Nyíregyháza, Móricz Zsigmond Megyei
és Városi Könyvtár, 2009. április 2.

Antal Balázs: Tisztelt Közönségünk, szeretettel köszöntjük önöket a Szabolcsi Írók Társaságának (SZIRT) rendezvényén, „A hét mesterlövész” elnevezésű kritikai beszélgetéssorozaton, amelynek ez a második rendezvénye. Azért vagyunk ma itt, hogy egy tavaly megjelent verseskönyvről beszéljünk. A könyv a Nyíregyházán élő közismert költő, Nagy Zsuka debütáló kötete, a beszélgetés résztvevői pedig az említett Szabolcsi Írók Társaságának tagjai, A Vörös Postakocsi kritikusai, illetve kedves meghívottjai. A „hét mesterlövész” nem azért ült ma itt össze, hogy bemutassa ezt a kötetet, hiszen ezt már megtettük tavaly a könyvhéten, amikor megjelent a kötet, hanem hogy rámutassunk a szövegek életére: a szerző megírja, a kiadó kiadja, az olvasó pedig olvassa, és a szöveg nem marad rá hatástalan. Ma, mindamellet, hogy versek is fognak elhangzani, irodalmárok eszmecseréjét hallhatják a verseskötet általunk vélt erényeiről és hibáiról. Az értékelésen túl és mellett – vagy talán még annál is fontosabban, hiszen a mi szakmánkban ahány olvasás, annyiféle vélekedés, ahány olvasás annyi erény, annyi hiba és annyi értelem –, tehát az értékelésnél fontosabban az értelmezéshez, a kötet verseihez való közelítéshez szeretnénk szempontokat adni, példákat, kiindulási pontokat mutatni. A kritikus hetesfogat mai tagjai, ábécé sorrendben, nem ülésrendben: Bódi Kata, irodalomtörténész, a Debreceni Egyetem oktatója; Gerliczki András, irodalomtörténész, a Nyíregyházi Főiskola oktatója; Kulín Borbála, a Debreceni Egyetem PhD hallgatója; Onder Csaba, irodalomtörténész, a Nyíregyházi Főiskola oktatója, A Vörös Postakocsi folyóirat főszerkesztője. És külön szeretettel köszöntöm két vendégünket: Horváth Orsolya költőt Budapestről, aki valamikor a főiskola hallgatója volt, és Lapis József tanár urat Debrecenből, a Debreceni Egyetem PhD hallgatóját, a hajdúböszörményi főiskola oktatóját, a Debreceni Disputa című folyóirat szerkesztőjét. Magam pedig Antal Balázs vagyok, a Szabolcsi Írók Társaságának elnöke. S természetesen Nagy Zsukát is szeretettel köszöntjük ezen a beszélgetésen. A továbbiakban egyrészt megkomponált menetrend szerint haladunk. Nagy Zsuka időről időre verseket fog majd olvasni a kötetből, s ezek kapcsán szeretnénk beindítani a beszélgetést. Az első kritikai beszélgetés után, ahol Kürti László kötetéről volt szó, sok kritikát kaptunk, hogy kevés vers hangzott el, s a közönség nem tudta igazából a beszélgetést hova kötni. Ebből tanultunk, ma megpróbáljuk másképp csinálni ezt a dolgot. Mindez csak részben lehet megkomponált, mert a versekről való élő beszélgetést nyilvánvalóan nem lehet előre megtervezni – annak menete, fordulatai itt fognak kialakulni önök előtt. A bevezetés lezárásaképpen szeretném még elmondani, hogy a mai rendezvényünkhöz segítséget kaptunk a Parnasszus könyveket kiadó Tipp Cult Kft-től, a városházától és a könyvtártól is a befogadást illetően. Nagyon szépen köszönjük az ő támogatásukat!

Nagy Zsuka első kötete, a Mégismarionett verseivel jelent meg az országos irodalmi élet színpadán. Apránként közölte, darabonként, folyóiratokban, majd aztán a Parnasszus Kiadó az Új vizeken című kötet sorozatában jelentette meg ezt a

kötetet. Ez a sorozat az elmúlt pár évben talán a legjelentősebb és a legtermékenyebb útnak indító műhelye lett a pályakezdő költőknek, de emellett idősebb, már jelentős eredményekkel büszkélkedő pályatársak munkáit is folyamatosan a nagyközönség elé bocsátja. Így aztán a szerző és a kötet is igen jó társaságban jegyezhető. Nem mellesleg a már említett Kürti László *Alkalmi otthonok* című köteté is ebben a sorozatban jelent meg. Zsuka kötetéhez *Tóth Erzsébet*, József Attila díjas költő írt – a szokásos fülszöveg helyett – verset a hátsó borítóra. Ez a vers önállóan is megjelent, közölte egy lap, Zsukanak ajánlva. Tóth Erzsébet verse a kötet motívumaiból, fontosabb szavaiból, kifejezéseiből építkezik. Legelőször, mielőtt még Zsuka olvasna, még mindig magamnál tartva a szót, felolvastam ezt a verset a hátsó borítóról:

„Az idő ismeri a lehetetlent,
de nem mutatja meg mindenkinek.
Majd bolond lenne.
Éppen elég kiválasztottjaival elboldogulnia,
Néha virágzó cseresznyefának hívja őket,
olykor batyujukkal a hátukon menekülőknél.
Megnevezi: Haza. Megnevezi: üldözöttek.
Néha azt mondja: bolond, bántani nem engedem.
Költők szegények.
Évezredek barlangokba néznek,
mindig új napot használva elemlámpának,
ahányszor akarják, annyiszor lépnek
ugyanabba a folyóba.
Levegőben kapják el a halat, mint a kormoránok,
és mindig találnak tiszta falat az imádságnak és az éneknek.
Ők, akik a költészetből kapják az önkívületet,
a drogoktól a józanságot.
A Marionett Motel is el kell hagyni egyszer,
és eltűnnek a Maori-szigetek.
A klónozott arcért is jönnek,
mindet akarják, az igazit, a hamisat, a maszkot.
Az újszülöttet és a félig már rohadtat.
Nincs annyi és olyan rabszolga, annyi és olyan szép agyhalott,
ami elég lenne nekik.
A költő mosolyog, mert ő az idő kiválasztottja.
Szabadság, szerelem.
Mondja új nyelvén, amit még nem ért senki.
Szabadság, szerelem.
A többit vihetitek.”

Nos, ennek a versnek a leghangsúlyosabb szavai, itt a végén, talán érezhetőek voltak, többször is szerepel a szabadság és a szerelem. Ebből már nyilvánvaló: az autonómítás és az emóció különösen fontos témája ennek a kötetnek, holott a címében, amely több versben és egy kötetben belüli cikluscímbe is előfordul, a marionett bábu szerepel. A marionett bábu, amelyet drótokon rángatnak, tehát nem szabad, és amely csupán tárgy, vagyis nincsenek érzelmei. Ezt a termékeny feszültséget nagyon érzékletesen mutatja fel Tóth Erzsébet verse. És most szeretném megkérni Zsukát,

hogya a kötet címhez kapcsolódó három verset olvassa fel, hogy aztán kritikus társaimnak átadhassam a mikrofont, végre, hogy majd a címről beszéljünk egy kicsit.

Nagy Zsuka: Köszönöm a szót, akkor én is a megtisztelő játéknak a szereplője leszek.

Motelmariionett

Már halkán lépked senki ne hallja és
Ott áll a recepciónál
Telefonál taxit rendel - visszanéz
Elindul - zsebében évszámokkal teleírt cédulák
Lassan halad tétován rezignáltan mint a vesztesek

– i.e. 73- 1618- 1789- 1849-1914- 1939- 1947- 1956-
1989- 2001- 2007–

Mégismarionett – soha nem sikerülhet
Andrássy út – kiszáll bérház ajtaja csapódik
Rég nem járt itt a sötét szobában portfóliók
Isten az ágyon – csipeszen lógnak a fotók
Ott az ólomszínű falon: Egyiptom Athén Róma Bizánc
Nézi őket igézve s hátizsákját előveszi
Estére sokszorosítva később a Moszkva
Téren szórólapozza Londont és a Falansztert viszik
Tébolyult tömeg az Eszkimót és az Ūrt is akarja

éjjel egy felnézek kigyulladnak a fények
MOTEL MARIONETT MOTEL MARIONETT

május asszony fázik

Tóth Erzsébetnek

„én sirály vagyok”
(Csehov)

FEKETE KUTYÁID SZÉTTÉPNEK
MINT EGY RONGYBABÁT
ÚJRA HALLOD A GONOSZ SZAVÁT –
ÉJFÉL VAN CSONTIG KIVÉRZEL
BATIKOLT ÁLOM MÉZÍZŰ KÉJJEL

S MINT MEGGYFAVIRÁG SZIRMA HULL A SZÓ
UJJADON SZATURNUSZ GYŪRŪJE
BLŪZODON SÁPADT BROSS A NAP
A ZENITEN KESELYŪHADAK

S VÉRVÖRÖS BOROSTYÁN A TESTED
HA E VILÁG SZIKÉJE BONCOL
RÉGI EPERFÁDRA KONCOL
A JELEN REMÉNYTELEN
TISZAVIRÁG KATONÁJA

DE MINDEN MA EZER SZÍNÉT ONTJA
(ANTIGONÉ ELEKTRA SORSA)

--

de te vagy ki megmaradtál
hiába köpködtél hadartál
szerelmeid borízú csókja
ébresszen rémálmaidból
hogy aztán jöhessen újra

vasárnap –
május –

az asztalon
bor biblia
altató
Trigorin –

– kitömve

és a sirály elrepült
örökre
...
hege-dühbe ordító
vinnyogó akkordokat adagoló
pokolbeli fájdalom

akkor jó ha fáj dalom

mégismarionett

lefolynak az égről a csillagok
hiába ragasztod
hiába ragaszkodsz
ősleves nokedlivel
te meg beleköptél az őslevesembe
hajad damil a szívemre
farzsebedben térképek
sumérok maják elsüllyedt világok

szétmosódott jelek –
az időgép
az automata
szétmosta vagy szétklónozta

– Jurassic Park Star Wars
Amerikai [szpi... szpicho... hogy kell mondani? J] Psycho Maurice
Fehérlófia
Columbo Porfirij
(bűnhődés rendőrség) –

hiába futsz menekülsz
a kerítést átugrod átszakítod
a zsinórt elvágod eltéped
a mérték nem te vagy
őrrjög a kirakatrendező
a díszlettervező
a producer:
'fogjátok el'

szökevény marionett
szökevény marionett

és a bábuk jönnek vissza
beprogramozva

damil a szívre a kézre
a lábra a vágyra
az egész világra
és a csillagok csigák húzzák
mint a maltert
az embert
TÉGED
építenek
be
kőművesek a kelemenek
röhögnek nincs menekvés
az előadás soha nem ér véget
túléltek ezt a negyvenezer
évet

csak az utolsó tánccal
válthatod meg
az életed

mert damil a szíven a kézen
a lábon a vágyon
az álmon

az egész világon

és fog megfog
hiába téped rágod
magadat cibálod –

Antal Balázs: Köszönjük szépen! Elsőként tehát ezt kérdezném, hogy mit szóltatok a címhez, mit tudtatok vele kezdeni, hogyan tudtatok a kötet egészéhez odarakni, odailleszteni?

Kulin Borbála: Nekem a legmeghatározóbb élményem a kötettel kapcsolatban, hogy a címben szereplő marionett motívum mennyire erősen szervezi az egész kötetet. Két szempontból különösen. A marionett motívum, a „báb életézés” nagyon erősen, szinte minden egyes versben megjelenik. Nagyon sok olyan vers van a személyesebb, erotikus témájú versek között, amelyek egy olyan jelenettel indítanak, ami valamilyen konkrét, személyes hangot üt meg. S aztán nagyon hirtelen, szinte egy csapásra, általában egy szó váratlan szerepeltetésével teljes személytelenségbe fordul át a szöveg. Például a kötet elején, a *kiárulkozás* című versben a „rabszolgatest” szó lesz az, ami az egész intim szerelmi jelenet személyességét elviszi egy olyan irányba, ahol a lírai én azt érzékeli, hogy tulajdonképpen nem is ő, hanem rajta kívüli erők mozgatják. A vers elején személyes én szerepel, aztán jön egy ilyen sor: „a kék túr tíz ujjal a hajadba” – tehát eltűnik az én, és az ént mozgató külső erők veszik át a szerepet. Ezért egyrészt folyamatosan elszemélytelenedést érezni a versekben, ami ennek a marionett életézésnek a folyománya. Ezekhez kapcsolnám a mitológiai figurák szerepeltetését, és a nagyon sokszor előkerülő mesefigurákat is: ezek azt sugallják, hogy valójában szerepek vannak csak, amiket marionett bábuként eljátszhatunk.

A másik vonulat, amiben ezt a „báb létet” nagyon erősnek éreztem, a kötet egészében, csaknem az összes versben megjelenő térszemlélet. Az a zártság, ami gyakorlatilag minden, a térrel kapcsolatos dologban megjelenik. Az erotikus versekben nagyon gyakori motívum például a szoba, a kis szoba, egy szűk szoba, de az utca is mindig úgy kerül elő, akár egy díszlet, vagy makett. És ami – hogy is mondjam – leginkább sokkoló volt: azt olvasni, hogy az égbolt sem a szabadságnak, vagy a szabad univerzumba tekintésnek a lehetősége, hanem az is mindig csak plakát, vagy napminta poszter. Tehát egy teljesen zárt világban vagyunk, egy olyan bábvilágban, ahonnan nincsen kitekintési lehetőség. Úgyhogy amit te, Balázs itt a bevezetőben említettél, hogy az autonómia és a szabadság kérdése milyen erős ebben a kötetben, ezeket én mind nagyon negatív minőségben érzem megjelenni, és ezért van valamiféle nyomasztó a „báb életézés” bemutató versekben.

A címről még annyit említenék meg, hogy ez a „mégismarionett” szóösszetétel talán másoknak is enged áthallásokat. Nekem *A muszáj Herkules* jutott eszembe, vagy esetleg, ha már úgyis Adynál tartunk, akkor a „mégis morál”, tehát mind a kettő egyszerre: annak ellenére, hogy „báb-életézésünk” van, mégis kénytelenek vagyunk valamit csinálni. Van tehát számomra egy ilyen nyomasztó üzenete a kötetnek.

Antal Balázs: Igen, nekem is a legerősebb mondanivalóm itt *A muszáj Herkules* lett volna, de ezt már elmondtad.

Gerliczki András: Szintén a címre reagálva, érdekes kontrasztot képez számomra a kötet záróverse és a kötet nyitóverse. Szándékosan a záróversből indulok ki. Ha ezt a marionett figurát magam elé képzelem, akkor nem látom azt, hogy ki tartja kezében a damilt, egyáltalán létezik-e valaki a damil másik oldalán, a szálak másik oldalán? A vers képei szerint azt látjuk, azt érzékeljük, hogy ezek a szálak összekuszálódtak, gúzsba kötik azt az ént, azt a személyiséget, aki ezekben a szövegekben megszólal, de nemcsak ő szólal meg. Én is úgy érzem, hogy vagy szerepek jelentkeznek – én nem személytelenségről beszélnék feltétlenül, hanem az egyes szám és a többes szám váltakozásáról –, vagy esetleg a személyiségre rátelepedő szerepekről, szereplehetőségekről. Én is úgy érzem azonban, hogy azok a mitológiai vagy egyéb kultúrtörténetileg hagyományozott karakterek, amelyek szóba kerülnek, azok a személyiség egy adott dimenzióját, egy-egy szűk, vagy szűkebb mozgásterét jelentik. Visszatérve, tehát úgy tűnik, hogy a marionett saját mozgatószálaiba gabalyodott bele, ráhurkolódik a világ, ha szabad ilyen egyetemes képpé tágítani a marionett motívumot. És hát a cím valóban az utolsó versben igazolódik be: „mégismarionett”. Elszakítva a kötelékeit, kimenekülve a kirakatból. Lehetne számtalan változatát említeni ennek a képnek. Viszont ott a másik pólus: a nyitó vers motel motívuma, hiszen aki amerikai filmeket néz, annak jellegzetes helyszín a motel, az országút szélén. Az ideiglenesség, az otthontalanság érzetét kelti, azt az érzetet, hogy folyton úton vagyok, időről időre megálllok, már-már szobát, otthont álmodnék magam köré, de felvillan a felirat, ami egyértelművé teszi, hogy nem vagyok sehol. Egy motelben vagyok, ráadásul – persze lehet, hogy felületes az olvasatom, de –, nem derül ki, hogy éjjel egykor egy motel felirata ragyog fel, vagy pedig valahol az égen, fölöttem, mindegy, hogy hol, de a szoba határain túl villózik, ragyog ez a „MOTEL” felirat.

Lapis József: Én mostmár mind a kettőtökhöz csatlakoznék egy picit. Előbb ahhoz, ahogyan Bori befejezte Adyval. Azt hiszem, hogy nagyon sok Ady-utalás van a kötetben, tehát fontos előkép lehet, ugyanakkor olyan előkép, akitől el is lehet szakadni sokmindenben, akivel vitát lehet kezdeményezni. Ha már *A muszáj Herkules* merült fel, akkor talán ezzel szembe állítható a költészet, vagy az irodalom marionettként való elgondolása. Mondjuk Ady legjellegzetesebb, már-már közhelyes, ars poeticus mondatát alapul véve: „Én voltam Úr, a Vers csak cifra szolga”. A marionett mint metafora ennek szellemében elgondolható az írásra, az irodalomra, a költészetre vonatkozó jelképként. Ám ezzel meglehetősen ellentétes az, hogy a marionettben nekem nem is annyira a báb vagy a mozgató, mint két pólus volt fontos, vagy érdekes, hanem a kettő közege, tehát egyfajta mozgás, a kettő együttmozgása. Mintha a marionettben ez a két figura, ez a két pólus nem is igen válhatna el egymástól, csak egy mozgásban létezik, létezhet. Ezért én a báb életérzést kevésbé tudtam beleolvasni, illetve kevésbé tudtam érteni, hogy ha báb, akkor kicsoda, vagy micsoda a báb? Sokkal inkább a kulturális utalások, a szavak, a különféle nyelvi, stílusbeli változatok, mitológiai, irodalmi minták mozgása, együttmozgása az érdekes. Azzal együtt, mintha a motelmarionett lenne az egész világnak is a jelképe, és ebben a színházvilágban minden együtt mozog. A felbukkanó mitológiai és egyéb kulturális figurák, alakok ugyanúgy mozognak benne, függetlenül attól, hogy ki mozgat kit, mint egy-egy idézett verssor. Vagy akár egy-egy, mondjuk hétköznapi, netán a nyíregyházi világba kiutalt, vagy kimerevíthető jelentés, konkrét helyzetre, vagy akár Magyarországra mint a hazára történő rendszeres utalás. Ebben a

színházi világban mondjuk a „Fletó” vagy Odüsszeusz ugyanott mozog, mint Ady Endre, vagy legalábbis hasonló helyeken. És ez itt már az egész összhatás mozgása.

Onder Csaba: Nem szeretem a marionettszínházat, tehát engem kifejezetten zavart a cím, amikor ezt olvastam. Ugyanakkor az ezzel kapcsolatos élményemet alapvetően Heinrich von Kleistnek *A marionettszínházról* című szövege alapozza meg, amely pontosan arról szól, hogy a marionettbábuk sokkal szabadabbak bárkinél. Kleist, ez a német romantikus költő, egy különös paradoxont vezet be ebben a szövegében: az igazi balett-táncos soha nem tudja elérni a szabadságnak azt a fokát, amire egy marionettbábu-táncos képes, amelyet elvileg tehát damilon, dróton mozgat valaki. Hogy miért? Hát, nyilván ez is paradoxon, azt írja Kleist, hogy a marionettbábuk azok alapvetően antigravitánsak. Tehát olyasmire képesek, amire az ember nem. De ennél is sokkal fontosabb, hogy ezek a bábuk, akiket mozgat valaki vagy valami valahogyan, tulajdonképpen nem reflektáltak, nincs tudásuk a dolgokról, ezért bármit megtehetnek. Amikor Bori nagyon szépen összefoglalta azt, hogy hogyan is lehetne itt az elszemélytelenedést, ezt a zárt világot a marionettszínház dobozvilága felől értelmezni, akkor jöttem rá, hogy számomra nem is ez volt az izgalmas ebben a kötetben, sokkal inkább az, amit a Lapis Jóska kezdett el mondani. Hogy minden mozog, változik, de nyelvben történnek olyan balettmozdulatok, ugrások, amelyek szinte követhetetlenek, amelyek tényleg elkápráztatnak, amelyek váratlanok, amelyek nem reflektáltak, amelyek meglepnek engem, olvasót. Közben elkezdtem lapozgatni, hogy mit olvassak föl illusztrációként ide, de tulajdonképpen bármit fel lehet olvasni ebből a kötetből, mert gyakorlatilag mindegyik versben, mindegyik sorban történik valami váratlan. A már ismertnek nem az egyszerű parafrázisa, vagy megisméltése történik, hanem olyan ugrások, szökellések, olyan figurák – ebben a nyelvi értelemben vett színházi szövegtérben persze –, amelyek tényleg meglepnek. De hát végül is ez lenne a dolga a költőknek, nem? Hogy mindig meglepjenek bennünket, olvasókat.

Horváth Orsolya: Én azt gondolom, hogy Zsuka nagyon szerencsés költő abból a szempontból, hogy szerintem még kötetcímről ennyit nem beszéltek, mint a marionettől, és nyilván nagyon szerencsés címválasztás, hiszen sokakat elgondolkoztat erről. Nekem a marionettől a hindu szövegek jutnak eszembe, ahol is egy nagyon gyönyörű metaforával úgy írják le az emberi lelket, mint marionett bábút, akit a gúnák, azaz a kötőerők működtetnek. A kötőerők a szenvedély, a tudatlanság és a jóság kötőerői, ők azok, amik elválasztják az istentől az embert. Tehát amint az ember leveszi a tekintetét istenről, akkor ennek a három kötőerőnek a büvkörébe kerül, amelyek úgy rángatják őt, mint a marionettet. Zsuka címadásában érzek egyfajta viszonyulást ehhez a mitológiához, illetve egyfajta kérdésfeltevést is, ami talán ma nem hangzott el, de azt gondolom, hogy a Zsuka kötetének az egyik leghangsúlyosabb kérdése: hogyha én marionettbábu vagyok és engem rángatnak, akkor ki vagyok én? Ki vagyok én és miért vagyok itt és miért csinálom ezt az egészet? És úgy gondolom, hogy Zsuka ezekre próbálja megadni a választ egy olyan világnak a létrehozásával, ahol ezeknek a szerepeknek az alfájától az omegájáig minden felvonultatik, és az olvasónak a szíve joga választani, hogy mi az, amivel azonosul. És hát innentől kezdve egy kicsit ilyen olvasóra ráhagyatkozó és mondjuk úgy, kicsit szemét húzás Zsukától.

Bódi Kata: Ide kapcsolódva, illetve a többiekhez is egyáltalán, még csak annyit fűznék hozzá Orsi feltett kérdéséhez, a „ki vagyok én?”-hez, hogy nyilván az vagyok én, aki ezeket a kérdéseket felteheti. Azért is izgalmasak ezek a versek, merthogy ezeket a kérdéseket fel tudják tenni. Még a címhez hozzáfűzve, ami engem megfogott, a lámpa villogása, vagy ahogyan Bandi is idézte, a fény villogása, a felirat, amely villanás filmszerű élménnyé teszi nagyon sokszor a szöveg olvasását. Tehát egy flashszerű filmes technika is jelen van valahogy a versek textualitásában, a látványvilág, amelyet megidéző, és az asszociációk, amelyek elindulnak, sokszor csakis egy filmes nyelvben képzelhetők talán el.

Gerliczki András: Biztosan szóba fog kerülni az *Eszkimó asszony fázik* című film, nem sikerült újra megnézni, vagy huszonöt éve láttam. Erős vizuális élményekkel, erős erotikus élményekkel, a kiszolgáltatottságnak az erős élményével és nagyon sokmindennel, ami ugyanolyan foltokban, villódzásokban tör most elő a memóriámból, mint ahogy a kötetben is látjuk ezt. És még egy mondat: Onder Csaba említette a nyelvet. Én is érzem, hogy táncolnak a szavak, hogy szokatlan rímek, olykor már erőltetettnek tűnő rímek is jelentkeznek egy-egy helyen. Ennek nyilván megvan az oka, nem biztos, hogy teljesen tudatos. Én Sziveri János költészetében láttam ilyet, de elhatároztam, hogy nem fogok irodalmi analógiákat mondani, azért nem, mert vagy olvasta a szerző, vagy nem. Itt van ráadásul, tehát biztosan meg is cáfolná, és nem is ez a fontos. Mindenesetre időről időre láthatóvá válik a nyelv, teremti is a nyelvet, és ezt Tóth Erzsébet verse szerintem nagyon szerencsésen jelzi is: „*Mondja új nyelvén, amit még nem ért senki.*” De úgy gondolom, hogy mindannyian érezzük ezt a nyelvteremtő, szavakat megtáncoltató beszédmódot. Majd lehet, hogy visszatérünk ennek az okára is.

Horváth Orsolya: Bocsánat, csak ezzel kapcsolatban annyi kérdés merülne föl bennem, hogy vajon ilyenkor ki az, aki a szöveget írja: a szerző, vagy a nyelv? Tehát a nyelv hoz-e létre olyan új alakzatokat, aminek nyomán valahogyan megszületik a vers, amit a szerző kényszerűen, bár végigbábáskodik, vagy a szerző csak felhasználja a nyelvet ennek a teremtésére. Nekem Zsuka nagyon sok versével kapcsolatban az volt az érzésem, hogy itt a szerzőség a nyelv. Tehát, hogy jön a nyelv, megírja a maga versét, Zsuka szépen asszisztálja, leírja és akkor innentől kezdve van mindenkinek gondolkoznivalója, de hogy a nyelv az konkrét teremtő erővel bír, hiszen létrehozza a maga rímeit, ezek folytán pedig a maga történéseit, hiszen nem véletlenül tevődik át a vers egyik sora egy olyan másik sorba, ami éppen tökéletesen rímel és egy teljesen más irányba viszi el a történetet. Zsuka hajlamos arra, hogy akkor ő így kézen fogja ezt az egészet és megy tovább, végignézi a történetet úgy, ahogy azt a nyelv írja.

Onder Csaba: Elnézést! Látom, Balázs már tükön ül, hogy kérdezzen egy újabbat, de hogyha már Orsi szóba hozta a nyelvet, hoztam egy idézetet Martin Heidegger-től, mert tulajdonképpen mindig a nyelv beszél. Azt írja Heidegger, elemezve Hölderlin egy versét, a *költőien lakozik az ember* kapcsán, miszerint: „*az ember úgy viselkedik, mint hogyha a nyelv alkotója és mestere volna, holott a nyelv uralkodik az ember fölött.*” Nos, nyilván a nyelv villanthatja fel a dolgok igazi lényegét, és nyilván a költő, minél költőibb, annál szabadabban és nyitottabban fülelhet arra, amit a nyelv időnként megvillant előttünk. Szerintem nagyon ide vág most ez a gyönyörű Höl-

derlin vers is, meg a Heidegger értelmezés is. Készülve erre a beszélgetésre ezeket olvastam tegnap este, és nyilván lehet itt udvarolni, meg minden, de én tényleg azt érzem sok versében Nagy Zsukanak, hogy tehát valami váratlan történik, valami megvillan, valamit megtudok, olyan dolgokról, amiket már elvileg régtől fogva ismerek, de most mégis másképpen tudom meg.

Antal Balázs: Igen, hát a címmel kapcsolatban való kérdésfelvetés termékenyebb lett, mint ahogy előre gondoltam, de végül is egy szokatlan címadást gondoltam szokatlanul megközelíteni. Gyakorlatilag mindannyian jól ismerjük a kötetet, alaposan átolvastuk és ezért tudjuk is hova kapcsolni a darabokat, nem véletlenül hangzottak el a kötet legfontosabb motívumai, fogalmai most itt egyből az első kérdésfelvetésnél. Különösen szép, hogy Csaba Hölderlinnel fejezte be ezt a rövid diszkurzust, hiszen van ennek a kötetnek egy olyan ciklusa, olyan fejezete, amelynek az a címe, hogy *h.e.r.d.e.r.l.i.n. az M. presszóban*. A kötet négy fejezetből áll, különben ciklusnak is lehetne mondani a szokásos verseskötet beosztásokat illetően, de mind a négy magában is záródó, önálló egységet képez. A szövegek tematikusan is el vannak rendezve a kötetben. A *Motelmariionett*, amit elsőként olvastam föl Zsuka, kvázi előszóként, előhangként szerepel a fejezeteken kívül. És már abban a szövegben lehetett is hallani az évszámok sorolását, ami nyilvánvalóan nem véletlen elrendezésű évszámok halmaza volt, hanem nagyon is tudatos választás, hogy itt valamilyen igenis erős harcoss történelmi érdeklődésű világ is kibontakozik. A *h.e.r.d.e.r.l.i.n. az M. presszóban* című fejezet az, ami az eddigi recepcióban a leginkább tárgyalandónak és a leginkább megosztónak bizonyult. Merthogy mondjam azt, hogy politikus, mondjam azt, hogy közéleti, mondjam azt egyszerűen, hogy történelmi, vagy mondjam azt, hogy ez is, az is, amaz is? Tehát ez a fajta versbeszéd gyakorlatilag mintha tabuvá érett volna a költészetünk elmúlt húsz évében, közelmúltjában – lehet talán így mondani. Ezért is megosztó a recepcióban. Az egyik vélekedés örömmel fogadja, merész kísérletként értékeli, végre valaki megpróbálkozik vele, a másik vélekedés viszont mereven elutasítja már témájánál fogva is: nem mondta ennek a költőnek senki, hogy ez a szerep kiment húsz éve a divatból? Volt ilyen megjegyzés is. S ez a kérdéskör az utóbbi időben egyre aktuálisabb költészetünkben. Aki ott volt – kevesen voltak ott innen, de aki ott volt –, az tudhatja, hogy a Magyar Tudomány Napján, a tavalyi év végén, az irodalom tanszéken rendezett kerekasztal beszélgetés témája is a közéleti költészet, a politikai költészet volt. Ezzel kapcsolatban kérném meg Zsukát, hogy olvasson föl három darabot ebből a ciklusból. S aztán majd kíváncsi vagyok a véleményetekre a kísérletet illetően.

Nagy Zsuka:

h.e.r.d.e.l.i.n. az M. presszóban
reppelre eltűnődve

(verstelen szöveg
cenzúrázatlan vázlat)

Proteusok a tévében (hol itt hol ott hol így hol úgy)
a plazmatestben épp hogy lélek de élek
az égen Göncöl-szekér

jelentése az éternek a csillagjós újra csak
horoszkópokat ír és kvízműsorok telefonos
segítségére katarakta a hazán az ám cirkusz kell
nekik a palota kacsalábon forog és korog a gyomor
a Ház előtt kordon benne meg...(nem mondom)
és ebédre Gordon Blue a feltét feltéve ha van nálad
annyi és aztán persze csak türkörtójás a töklotyón
és a klotyó csupa szaros ez a büfé is csak
magyaros étkezde na ne kezd ne inkább
„Nyújts feléje védő kart”
és foglald le azt az asztalt hisz ma Herderlin jósol
itt teltházas a buli egy pulit akasztanak
a lány neve kis emma vagy édes anna nem tudod
csak azt hogy jó vele az almáriumban ovárium
sárgatest sárgaláz sárgaház gyarmat igen így hívják
Gyarmat Emma Anna és Herderlin csak mondja mondja
a tömeg tombol sört is árulnak meg kukoricát
a stáb körképet csinál (csak Fesztyt nem restaurál)
a tévé is sugározza szert is árulnak Pusztaszert aukción kábítanak
de jó neked igen én vagyok a hülye azt se bánom
tudom nem lehet a vers szívedben trójai faló
száz sebből vérző torkodból felszakadt baktérium-argó -

letépett vérző tapétára

hommage

Auschwitzban minden érintetlen
csak az üveg nélküli szemüvegek
és a vitrinek beszélnek
látod a tárgyak nem semmisülnek
csak a krisztusi dolgoknak van passiójuk

én Dosztojevszkijt és Simone Weilt olvasok
'tiltott csillagon születtem'
megírtam huszonkét évesen
szívemen hordtam a sárga csillagot
fegyence voltam a nyárnak
a letépett vérző tapétának
színét felkentem az égre és vérlemezkéket
tettem fel a lemezjátszóra
hogy halld a penderecki zenét
hirosima-vágyát az embernek

légtornász voltam álomban
a tetőkön futottam cigánykerekeztem
mutatványosod akartam lenni
cigarettára gyújtottam füstjéből alakod

formáltam s mozaikjaira hessegettem
gyilkosod voltam kívántalak

és veled facipőben járt a remény
a szívemet felfalta egy francia
és harmadnapon fölsírtak a ravensbrücki fák
apokrifet írtam világmindenség-imáját
négy sorosba foglaltam a hiányt
és 'amiként kezdtem végig az maradtam.'

a hintaszék üres
leoltom villanyom -

Auschwitzban vegyi gyár és múzeum –

kreónoknál

Ratkó József emlékére

a kreónoknál
se munka se pénz
se hit se eszme
haimónok és antigonék
pusztulnak vagy indulnak
új világok felé

a kreónoknál
Teiresziászt akasztják
a rossz hírekért
helyébe média-sztárt
tesznek

a kreónoknál
a szertartásból
már csak a bor maradt

a kreónoknál
varietét csinál a
ceremónia-mester
kabarét komponál
ország helyett

...

de élünk

Uram
Karthágó történetét

felejtsd

a föld marad
a térkép körvonalaz

Kreón újra tévedett

Antal Balázs: Nos, miután a rendszerváltás környékén számtalanszor elmondták, meg mi is mondtuk vagy hallottuk legalábbis, hogy most már végre a költészet az lehet, ami, és nincsen szükség rejtett beszédre a költészetben, itt van egy kísérlet, ami azt gondolom jelentős részben szókimondó, tehát nincsen benne rejtett beszéd. Mit lehet kezdeni ezzel a kísérlettel? Lehet-e továbbhaladni valamirrefelé ezen az úton? Hogy látjátok? És hogy Zsuka kísérlete ebben a témában előremutatóként értékelhető-e?

Lapis József: Én valószínűleg azok közé tartozom, akik alapvetően örömmel üdvözlik ezt a kísérletet, ha így fogalmaztál. Ez egy politikai és esetleg közéleti irány, és tényleg nagyon izgalmas kérdés, hogyan mívelhető *költészetként*, és nem – fogalmazunk így – egyszerű üzenetközvetítésként vagy inkább röpirat-irodalomként. Gondolom, hogy alapvetően talán kétféleképpen lehet a politikához vagy közülethez mint témához nyúlni. Talán az egyik az, amikor valamifajta erőteljes felhívó szereppel mégis bírhat a vers, tehát valami olyan jellegű katartikus hatást kíván elérni, ami elolvasás után valamilyen szempontból megmozgatja az olvasót, akár tettekre is sarkallja. Itt lehetne egy tettekre sarkalló, közvetlenebb hatása az adott szövegnek, ami mondjuk közéleti témájú is lehet, amire sok példa akad. Talán a legjobb példa Babits *Húsvét előttje*, amelynek tényleg van egy még máig tartó hatása: ha az ember olvassa. Vagy március tizenötödikén ott lehet Petőfi Sándor, mondjuk a *Nemzeti dal*. A másik lehetőség pedig: úgy írni a közületről, hogy azt valahogy szebben, jobban, összetettebben értsük meg. Akár ezt is el tudja érni a líra, mert elérheti, valamit úgy elmondani a közületről, politikáról, ami csak az irodalom, csak a lírán keresztül mondható el. Kérdés, hogy van ez a gyakorlatban, tényleg megvalósulhat-e bármikor? De akkor – nem elég egzakt, amit mondok –, mégis elsősorban azt kellene meg nézni, hogyan történik itt ennek az elmondása, hogyan működik a beszéd, mennyire hangsúlyozott, mennyire kitapintható benne adott esetben egy ideologikum, különféle jellegű üzenetnek a súlykolása, hangsúlyozása. Mennyire inkább csak kérdésként, vagy elgondolkodtatásként hat. Azt, hogy mondjuk az olvasó maga is észlelje a problémát és kialakítsa párbeszédben a verssel a saját véleményét a kérdéstről. Ez az egyik. A másik pedig az, hogy éppen a felolvasott versekben, de akár még a *nagyi* címűt is lehetne említeni, annyira hangsúlyozott, hogy valami korábbi hagyományra épül rá, vele létesít párbeszédet. A *nagyi* az ugye Nagy Gáspárnak az *Öröknyár* című, emblematikus, híres versét idézi. Nagy Imre burkoltan van benne abban a szövegben. Sajnos pont ez nem hangzott el, esetleg ha felolvasnád még azt, mert szerintem itt nagyon szépen mutatkozik meg, az előbb felolvasott háromnál talán jobban az, hogy egy személyes dolgon (a nagymamán) keresztül mégis benne van valamifajta erős közéletiség és történelemről alkotott kép. Szerintem – és akkor be is fejezem – a *kreónoknálban*, ami elhangzott, nagyon könnyen kimerevíthetőek, vagy kiazonosíthatóak a vonatkozások: „a *kreónoknál* / *Téiresziászt akasztják* / a *rossz*

hírekért / helyébe média-sztárt / tesznek” – nos, ezek a sorok nekem túlzottan is üzenetközpontúak.

Nagy Zsuka:

nagyi

Nagy Gáspárnak

te aki patkányok és
csótányok közt rágódtál
a hazán
férgeid harapdáltak
kívül-belül
és a cellán túl

te aki ötvenhatban
szülted meg az anyám
hideg őszi napon
felborították a villamost
mikor siettél mert
elvéreztél volna

te aki már az elején
tudtad
hogyan így nem mehet
szürke eminenciásként
tevékenykedtél
köztük -

te aki az elején
megsejtetted hogy csak
érte érdemes
és felnevelted nekem

és ők és ők
kik felakasztott remények
közt kenyérért álltak sort
bevert kirakatüvegek között
sétálva eltorzult tükörképükön
nevetve
fogaik közt is lánccal -

Bódi Kata: Amit Józsi elmondott, ahhoz kapcsolódva, én is itt éreztem igazából problémát, a *kreónoknál* című versben. Nagyon zavaró szerintem a regiszterváltás, ami így kikökkenti ennek az egész közéleti vagy politikai képviselési problémának az esztétizáltságát. A médiasztárok stb. megidézése, egész konkrét utalásokkal, igen zavaró marad. Ugyanakkor pedig nyilván az egész kötetre nagyon jellemző a regiszterváltás, de az említett szövegben nincsen igazából jó hatása. A *nagyi* című vers-

nél azonban Zsuka valóban képes újrafogalmazni ilyen szempontból a képviseleti lírának a funkcióját.

Onder Csaba: Én is kapcsolódnék az előttem szólókhoz, mindennel egyetértek, amit Józsi és Kata mondott, mert tényleg egy nagyon izgalmas, meg kényes kérdés, tehát hogyan politizáljunk, hogyan politizáljon egy költő – vállalható módon. Hol húzódnak a határok? A kedves hallgatók nem látják, mi látjuk: a *h.e.r.d.e.r.l.i.n.* címben a betűk pontokkal vannak elválasztva. Egyrészt ez, ha jól sejtem, Kukorelly Endrére való utalás, egy allúzió, de alapvetően itt Herder és Hölderlin neve van összecsisztatva, pontosan azt a játékot játszva, amire Kata az előbb utalt. Nyilván vannak ennek tényleg sikerültebb és kevésbé sikerült megoldásai is, de engem ezen a szinten már nem is ez érdekel, hanem, hogy a manóba lehet ezt jól csinálni? Képviseleti líra – mondta Kata. Most miben gondolkodunk mi ebben az országban? Általában jobboldalban, meg baloldalban. De bárki olvassa ezeket a szövegeket, nem fog rájönni arra, hogy itt most bárki, itt a lírai alany politizálna, nem lehet eldönteni, hogy ő melyik oldalon áll, mert nincs ilyen. Viszont fontos témák vannak szóba hozva, akár Auschwitz, akár ötvenhat, vagy akár a kreónoknál nyilván nagyon láthatóan a mindenkori hatalom és üresség, érthető módon. Tehát olyan dolgok, amit én egyrészt – és akkor ez már lehet, hogy nem költészeti téma – mégiscsak őszintének és vállalhatónak érzek. Ha már egy költő mégiscsak belebocsátkozik az erről szóló beszédbe, akkor azt tegye így. Nem fogok érezni semmi hátsó szándékot vagy rossz ízt, hogy ő most kiszolgálja bárkit is. Mert ez a legproblémásabb, legalábbis én így érzem, hogy egy idő után minden és mindenki gyanússá válik ebben az országban.

Horváth Orsolya: Én úgy gondolom, hogy a politika az egyszerű színjáték lehet annak az érzékeltetésére, hogy mire képes az ember és mire nem. És érzek egy kicsi kompetenciát a Zsuka és a politika viszonyulásában, amikor teljesen függetlenül bármilyen politikai előjelű történetől ő azt próbálja megfogni, ami az adott időzjeles színjátékban éppen borzasztó, vagy éppen emberi, vagy éppen aljasságunkat példázza. Vagy a legmélyebb tanulságot adja esendőségünkről, és ezt meg lehet látni akár jobb, akár baloldali politikai történetekben. Én azt gondolom, hogy nagyon nagy érzéke van ehhez Zsukanak, nagyon érzékeny szeme van arra, hogy mindezt meglássa, és sajnos nem hiszem, hogy kevés ilyen történés állna a rendelkezésünkre, hogy merítsünk belőle.

Gerliczki András: Két mondatot teszek hozzá. Természetes, hogy joga van bármiről írni egy költőnek, viszont ezt a ciklust olvasva úgy látom, hogy bár szabadon és – a háttérben esetleg sejtethető – elvárásokra fittyet hányva beszél közéletéről, politikáról, de a legtöbb szövegnek van alcíme, olyan alcímek, amelyek egy-egy beszédmódot, egy-egy szövegtípust jeleznek, egy-egy beszédviszonyt. A *h.e.r.d.e.r.l.i.n. az M. presszóban* például „*reppelve eltűnődve*” zárójelben „*(verstelen szöveg / cenzúrázatlan vázlat)*”. A szövegek határozottak, tehát semmi nem szól amellett, hogy ezek az alcímek védekezésből kerülnének oda egy láthatatlan elvárással vagy elvárásrendszerrel vitázva. Amit Balázs mondott, hogy '89 után sokminden, vagy majdnem minden szabad lett, igaz, másrészt viszont szinte normatív módon hangzanak el olyan hangok, amelyek szerint a közéleti, a politikai témájú megszólalás az irodalomban az valahogy gyanús („az nem illik”, meg, hogy „nem szóltak a szerzőnek,

hogy ez már rég kiment a divatból?”). Ezek az olvasót szerintem felhőborítják, a költő pedig egyszerűen nem foglalkozik velük. Tehát az alcímek viszont mégiscsak jelzik, hogy keresi a helyét ennek a megszólalásnak a saját költészetében. Meg is találta nyilván, de ezek a jelzések ott vannak. Hát ez lett volna hirtelen a két mondat, amit akkor így hozzátettem volna.

Antal Balázs: Arra még szeretném felhívni itt a figyelmet, Csaba már valamennyire érintette, hogy beszédmodok vannak megjelölve, éppen ezeknél a szövegeknél több helyen, de például az elhangzott négy szöveg ebből a tizenkettőből, ami ebben a fejezetben van, és még másokat is lehetne melléteni, valamilyen szinten mind hommage vers. Ugye, a *letépett vérző tapétára* Pilinszky hommage, a *kreónoknál* Ratkót idézi, a *nagy* Nagy Gáspárt, a *h.e.r.d.e.r.l.i.n.* pedig, ahogy Csaba mondta, hát, nem tudom, pontosan mondom-e, de mint hogyha ellenmenet lenne a Kukorelly Endre kötetcímére. És nem tudom, felfigyeltetek-e arra a termékeny feszültségre, hogy szerzők ugyan itt is és más helyeken is elég gyakran megidéződnek, ahol viszont a szerzők megidéződnek, ott az idézett szerzők beszédmódja nem hogy nem idéződik meg, de nagyon sokszor éppen ellenmenetként szerepelnek a szövegek. Nem tudom, ezt figyeltetek-e? Az ezzel való játék vajon hogyan illik bele ebbe a képletbe? A kötet képletébe? Arra gondolok, hogy a későbbiekben is van vers Bella Istvánnak, Nagy Gáspárnak vagy József Attilának ajánlva. Nem tudom, ezekből, hogyha párat föl olvasnál, talán segítene. Ezzel kilépünk kicsit a fejezetek olvasásából, hiszen úgyse lenne időnk végighaladni a kötet mindegyik fő témáján, hanem kicsit ebből a fejezetből is, meg abból is olvasva haladnánk előre.

Nagy Zsuka:

ó József Attila itt vagyok

fázok érzek álmodok
ha jól megy nekem
szerelembe esnek
onnan is kitesznek
kötetbe tesznek
onnan is kivesznek
archívumba tesznek
onnan is kitesznek
konténerbe tesznek
onnan is kivesznek
szemétdombra tesznek
aztán
újra megszeretnek
aztán
újra kitesznek
és imhol jönnek a törökök
mindjárt agyonlőnek

vallomás egy

„Tudom bűnös vagy, s bűnös én is...”

(Bella István)

és hatni kezd az alkohol ciklopszfalainkat áttöri a vágó
igézve bambulunk valami civilizáció után késő már késő
elveszni ha velem vagy nem lehet szaturnusz felé ugrálunk együtt
zuhanva ébredünk lepel alatt eltéptük e kommersz világ gönceit
remegő égnek fekete vászna takarja titkaink elvérzett rációink döglük
mezítelenségünk pamlagán tekergő guillotine-om nem talál csak úgy
líheg a telihold bennem elalél rajtunk a félhomály

kissmethillmekillme - now

Antal Balázs: Nos, azt hiszem, hogy ez a két vers is jó példája ennek a termékeny-
nek vélt feszültségnek. Követték-e ezt a kötet más darabjaiban esetleg? Figyelte-
tek-e erre?

Lapis József: Hogyha már az *ó József Attila itt vagyok* hangzott el, szerintem ez pont
olyan, ami józsefattilás is lehetne akár. Elsősorban a gyermekmondókák megidézé-
sére gondolok. Egy népi mondóka, népdalszerű szöveg nem áll távol József Attilá-
tól, mint ahogyan elég sok minden más sem. Tehát ezt én inkább közelítésnek érzem,
és nem annyira feszültségnek, és hogyha József Attila szóba került, akkor inkább
egy másik versre utalnék, a *k. balázs* címűre, amely pedig az *Altató*nak egy sajátos pa-
ródiája, hogy használjuk ezt a szót, vagy újraírása, ahol a drog téma kerül szóba.
Egyébként az *Altató* is egy népi gyermekmondóka típusnak, az *altató*nak az újra-
írása. Ha az *ó József Attila itt vagyok*-ra azt mondtam, hogy az szépen hozza játékba
ezt a szerintem józsefattilásnak is tartható költői nyelvet, addig a *k. balázssal* inkább
problémáim voltak, mert azt hiszem, hogy ez inkább picit mintha kihasználná az
eredeti verset. Mintha úgy telepedne rá, hogy keveset tud hozzárakni.

Onder Csaba: A kérdésedre lehet, hogy nem fogok válaszolni, tehát, amit próbáltál
kérdezni, Balázs, hogy van-e szembemenet, meg ilyesmi. Ami nekem feltűnt először
olvasva ezt a kötetet, hogy nagyon sok ilyen jelzőpózna van leverve. Tehát valami el-
képesztő olvasástörténeti kavalkád van, ismert magyar klasszikusoktól, amelyek
tényleg hol szembemennek az eredetivel, hol parafrazeálják, hol megpróbálják új-
raírni, hol kihasználják, ahogy Józsi mondta. Azt érzem, hogy mindenféle tud-
nánk tulajdonképpen példát mondani. Engem már nem is az érdekel, hogy mi van
ebben a kötetben, hanem majd, hogy mi lesz a következőben? Lesznek-e a címek
alatt ilyen kis textusok, ilyen kis megjegyzések XY-nak... Nem merem kimondani,
mert akár félre is érthető, tehát mikor lesz nagykorú ez a költészet, mikor lesz Zsuka
annyira bátor, hogy ezeket az alcímeket, hommage-okat elhagyja? Mert úgy érzem
– tényleg, most jó értelemben –, hogy ezek sokszor tisztelgő kis cölöpök is időnként,
vagy nem is tudom, csak látszólag adnak biztonságot. Néha tiszteletkörök is, leg-
alábbis ennek éreztem. Persze azért vagyok én nagyon zavarban, mert irodalomtör-
ténészként alapvetően nem vagyok hozzászokva, hogy ismerjem azokat a szerzőket,
akikkel foglalkozom, általában régen halottak, de mivel ismerem, így egy egész más-
fajta tudás is becsavarodik időnként nyilván az olvasatomba, és ez zavart okoz, mint
például most is.

Horváth Orsolya: Azt hiszem, hogy Zsuka olyan feladatot vállalt magára, és talán ezért érzi Csaba is ezt a kérdőjelekkel tűzdelt útvonalat, ami ma is, meg régen is nagyon nehéz volt, ez pedig a női költészet. Amiről azt hiszem, hogy olyan mint női költészet, nem létezik, de ha létezik is, nagyon eltorzult formájában és az, hogy megszülessék, annak az ideje viszont egyre közeledik. Ezt olyan kis szigetek mutatják, mint a Nemes Nagy Ágnes, vagy a Szécsi Margit szigete. Én azt gondolom, hogy a női költészetnek valami olyan híradásokat kellene lehoznia, amit egyedül ő tud, mert egyedül ő éli meg és ahhoz kapcsolódóan, amit Csaba mondott, hogy ezek a férfi költészeti minták – úgy néz ki, mintha egy origóból egy másik célpont felé menne egy ovális kör, annak a csúcspontját meg lehet találni József Attilában, Pílinuszban, satöbbiben, ahonnan hoz is híradásokat a Zsuka. A női költészet viszont egészen más irányban teljesít ki egy egészen más ovális formát. Ez, sajnos, én úgy gondolom, hogy a mai napig még nem valósult meg, tehát vannak bizonyos szigetek, női költők, akik előbb-utóbb létre fogják hozni azt a világot, amit a női költészet valójában jelent, és én úgy gondolom, hogy Zsuka talán azért viszonyul néha az ilyen férfi költői formákhoz esetlenül, mert még nem ott van a helye. Tehát ő talán az egyik olyan sziget, ami hozzájárulhat ahhoz, hogy ezt a női költészetvilágot kiteljesítse. Nem tudom, most mennyire volt érthető, amit mondok. Éveket gondolkodtam erről, most megpróbáltam pár mondatban összefoglalni. De tényleg úgy gondolom, hogy teljesen más üzeneteket kell közvetítenie, teljesen más lelki rezdüléseket kell megrajzolnia egy női költészetnek, amihez nagyon nagy bátorság kell, mert eddig mindig a férfi költészet nyomdokain próbált haladni. És úgy gondolom, hogy a Zsuka ez a kötete egy elég nagy lépés ahhoz, hogy ő is így a női költészetvilágát alkotó szigetek egyike lehessen.

Gerliczki András: Hát én ezt másképp gondolom.

Horváth Orsolya: Mondjad, András!

Gerliczki András: Inkább csak ugyanazt mondanám, de én kérdőjellel a végén, hogy női költő Nemes Nagy Ágnes? Női költő Szécsi Margit? Női költő Zsuka?

Onder Csaba: Továbbadom a kérdést a „női kritikusainknak”.

Kulin Borbála: Csak nagyon röviden. Mikor készültem erre az alkalomra, attól tartottam, hogy majd arról kell beszélgetni, hogy a Zsuka női költő. És nagyon örültem, mikor a verseket elolvastva úgy éreztem, hogy nem erről kell beszélgetni a versek kapcsán.

Horváth Orsolya: Ez nagyon is jellemző, ez a félelem, mert én is úgy gondolom, hogyha női költészeztől esik szó, akkor mindenki legszívesebben kiszaladna a világból. De talán pont azért, mert nem értjük ennek a lényegét, vagy ennek az apróját. Én úgy gondolom, hogy a női léleknek a receptorai teljesen más dolgokra képesek, mint a férfi léleknek a receptorai. Innentől fogva a világnak teljesen más pontjaihoz képesek kapcsolódni. A valódi női költészet ezeknek a kapcsolódási pontoknak a történéseit hozza el a világba híradásul, hiszen erre senki más nem képes, csak egy nő, illetve egy női költő. Ez én úgy gondolom, hogy mindmáig nem te-

remtődött meg, de Zsuka valóban kísérletet tesz arra, hogy mintegy atavisztikus női szereplő viszonyuljon mind a politikához, mind a szerelméhez, mind a világ dolga-ihoz. Nekem döbbenetes látni azt ebben a kötetben, hogy a világot a költő hol úgy szemléli, hogy dühös, hol gyengéd, hol szereti, hol kitaszítja, ugyanarról a világról van szó, semmit nem változott az elmúlt két percben, semmivel nem lesz több az elkövetkezendő két percben, csak a hangulatok és az érzelmek határozzák meg azt a helyzetet, ahogy a költő viszonyul a világhoz. És a női költészetnek itt van a finomsága, hogy más aspektusokat tud megmutatni akár a politikából, mert most innen jutottunk el idáig, ami eddig talán nem volt. A gyengédséget, a finomságot, amit más nem tud. És ami nekem fantasztikus a Zsuka kötetében, hogy ő olyan őszinteséggel és ártatlansággal teszi ezt, mint Éva a tudás előtt. Tehát így nem kapta még meg azt a kétséget, amitől az ő női lelke egy picit férfivá lenne. Ő még azzal az atavisztikus ártatlansággal és őszinteséggel mondja el a dolgait, ami kevesünké.

Antal Balázs: Most nagyon szépen és szinte észrevétlenül evezünk át az autonómiára, az autonómiából az hommage-verseken keresztül az emóciókhoz. Anélkül nem mehetünk haza, hogy ne beszéljünk erről a vonulatáról a kötetnek, merthogy a négy fejezetből kettő gyakorlatilag valamilyen emocionális töltetű témavilágot, tematikai tömböt mutat meg. Azért nem használom a szerelmes vers kifejezést, mert igazából ezt meghagynám majd nektek, hogy itt szerelmes versről van szó, testpoétikáról van szó, ami mostanság, ugye, szintén elemzésekben, értelmezésekben úgy-mond vezető vonulat lett, vezető téma lett? Ma már olyat, hogy szerelmes vers nem nagyon lehet olvasni, de azt, hogy testpoétika, azt igen. Még erre megkérném Zsukát, azt a néhány verset olvassa föl, és aztán térjünk rá erre a kérdésre. Zárásként!

Nagy Zsuka:

félek

félek hogy neked már semmi sem csoda
az asztal alá dobott kiscatya
is csak régmúlt fiatalságod hanyag fintora
vicces vagy ahogy a fürdőszobában
dúdolsz valami ősrégi dallamot
tetszel mikor kibújsz törölköződből
és még mindig szikár tested minduntalan
megkívánom s ha rám borul
ősz fejed mint farkaskölyök nyüszítesz
hogy simogassalak
sokszor elnézlek - öregszel -
és én egyre jobban szeretlek
fiatalságod csak fotókról ismerem
- csak az elszántság maradt meg
a szemedben -
- ölelj meg -

érezni akarok évtizedeket
milyen szeszélyes évszázad ez

hogy minket szeretni enged

félek hogy nekem már semmi sem csoda
csak a szemed alatti Marianna-árok
mélysége vonz és ad még újabb és újabb csodát

*kockák egy szerelmesfilmből
este*

péntek

itt fekszem melletted
látom ahogyan őszebe borulsz
ki soha senkire nem szorulsz
szilva fenekedre hajtom fejem
tested akár egy zerge
mosolyogsz felém fordulsz
a szerelem harangja kondul
kibontja fekete haját az est
csillaggal kivert tarisznya az ég
mindennap újra elvándorol
melege ha nem vagy hasít mint a jég
ha elhagysz úgyis elkárhozol
de ne félj nincs vége még
csordultig vágy már a hold

csordultig vágy már a hold
tested kitörni kész láz-katlan
éjjelünk újra álmatlan
blúzomról leszakad már a gomb
szentjánosok hada zsong
ölelkezésünk fátyla az éjszaka
játékaink tára e kis szoba
üstökös zuhatag menyező-horizont
akár az abszint tested úgy égeti testem
Ámor nyilainvá lesznek Boótesz Hélicé Orion
a vágy karcolatai az égen
ma nem gyilkolnak a béloszi lányok
minden nő szerelmes Pénelopé
újra kívánom alma-mosolyod

újra kívánom alma mosolyod
fogaim arcodba harapnak
kinn az utcán szeretők rohannak
űzi őket telihold-vágykorong
csak jár az óra monoton
ritmust ad a szerelem táncának

örök éjszakák borízú nászának
teljes gőzzel szex-maraton
nyári alma mell ribizli mellbimbó
borral batikolt lepedő izzad testeden
ablakunk alatt sikít egy ringyó
sebe csupa eleven
Érosz tündére bágyadtan ringó
könnyező nefelejcs szemed

könnyező nefelejcs szemed
mint harmatcsepp hull a könny
Cerberusz a borzalmas testű szörny
ránk szegezi szörnyű szemét
démonit sikít Persephoné
megrendül a Föld
Apollón búcsúdalt költ
te megcsókolod tenyerem
és túl minden retteneten
túl minden ráción
egyesülünk mint két ősi elem
de tudjuk a kolt
mindig is ott volt egy zsebkendőben
sápadt folt már csak a hold

sápadt folt már csak a hold
az asztalon kitömött sirály a tragédiát
úgy mormolja mint kagyló tenger moráját
de mi kikapcsoljuk a hétköznapi monoton
magnóját a Hubertusból még egy korty
és szeretkezünk tovább
az istenek könnyező arcát
fotózzák vaku villan az ablakon
érezem magányos harcod Piaf szól
betakarsz magadhoz húzol
álomba hív angyali ringató
a szerelemisten garden partiján szól a gong

kertjében mi vagyunk a legárvább csillagok -

öreg férfi fehér zokniban

előttem áll az ajtóban
érzi hogy nyeregben van
a Don Juant játssza
és meghív vacsorára

az asztal tetején szaval nekem
unicum laude - Jägermeister

ránk szól a pincér a polgármester
- s hajléktalanokkal sörözünk este -

reggel ing öltöny tic-tac
és ki-át-be-oda-vissza iktat
délután tárgyal agyal
este nálam ágyaz

szerelmet jelent de soha nem jövőt
akarom mert világ csodája őt
életem sebét evangéliumát
ha ő jön adj rám ünnepi ruhát

és éjjel ha paplan alól kilóg a láb
mosolyogj velem hogy nálam hogy itt van
az öreg férfi fehér zokniban

Antal Balázs: Hát igen, azt hiszem, a versekben benne volt a konkrét kérdés lényege.

Bódi Kata: Engem, ami ezekben a versekben megfogott, az a tragikum. Van bennük valami végtelen szomorúság. Ez az szerintem, ami a leginkább hatásossá teszi talán ezeket a verseket. Ilyen szempontból, amit Orsi mondott a női költészetéről, itt nagyon izgalmas dolgokat lehet talán megfogalmazni. Valóban kérdés az, hogy mi is a női költészet, vagy női szerep. Merthogy felfedezhető egy tradicionális női szerep ezekben a versekben, amely mindig a távol lévő férfit várja, és ő otthon várakozik azokra a pillanatokra, amikor a férfi visszatér hozzá, az bizonyos. Ugyanakkor megfogalmazódik mindebben az ettől a szereptől való eltávolodásnak az akarata is – véleményem szerint. És itt érzek feszültséget, hogyan is lehet tehát akkor megfogalmazni ezekben a versekben a női költészet lényegét, egy olyasfajta szerepet, amely folyamatosan vitatja saját alapjait, vagy saját kérdésfeltevéseit. Nekem ezek mindenféleképpen nagyon fontos versek voltak az élmény szempontjából.

Horváth Orsolya: Én is kevés olyan szerelmes verset olvastam női részről, amelyben ennyire természetesen és magától értetődően nyilvánult volna meg a nőiség, mint olyan. Tehát nekem rendkívül tetszik ezekben a szerelmes versekben az a fajta mitikus hozzáállás, amit Zsuka képes produkálni. Folyamatosan az az érzésem, mintha Héra szerelméről olvasnék: a makacs, az öntudatos és a harcra kész Héra, aki azonban pontosan tisztában van a szerelemnek a misztikus erejével és megsemmisítő, valamint önmegvalósító funkciójával. És az az érdekes, hogy mindez csak háttérként jelenik meg a versekben, tehát ezekből semmit nem hallunk, semmit nem látunk, csupán annyit látunk, hogy a főszereplő megfózi a férfi teáját. De ebben a meghitt rituáléban benne tükröződik a nőnek az önfeladása, az empátiája, a megértése és a mitikus teremtési feladata is.

Kulin Borbála: Nekem egy még el nem hangzott vers a kedvencem egyébként, az úgymond szerelmes, vagy szerelem-tematikájú versek közül: a *finish*. Nem tudom, hogy másnak föltűnt-e a kötetben. Én azért érzem azt egy nagyon erős versnek, és

azért örültem neki nagyon, mert a kortárs költészetben mindig azt élvezem a legjobban, amikor azt látom, hogy olyan szituációk vagy olyan élethelyzetek kerülnek be a költészetbe, ami eddig nem volt téma. A *finish* című vers – nem tudom, hogy meg lehet-e kérni Zsuka, hogy fölolvass – egy szakításnak a kimerevített pillanata, az üres közös lakásba való utolsó visszatérés, ami nagyon életközeli és éppen ezért egy nagyon erős vers.

Onder Csaba: Mielőtt még Zsuka felolvassná, ez az a vers, amit én tegnap este óta ötször elolvastam. Végülis ugyanezt gondolom, tényleg, tehát nagyon megrázó.

Nagy Zsuka:

finish

rohanok
hozzád

az üres albérletbe
utoljára

állok az ajtó előtt
belépek valami múltba

– hiány és fájdalom –

milliárd érzelem-molekula támad
beszívom
fulladozom

szerelem mindenütt

– egy egész világ térdepelt közénk –

zúg az agyam
a
szoba romokban áll

elhozom amit kértél

közben mindent itt hagyok
megbénulok

várom

összeszedem magam

nagyot csörren a kulcs a postaládában

hosszú a pillanat
de még sincs remény

leülök a lépcsőre

az üresség kötöz
mint
epilepsziást
ha
jön a roham

elment
és minden itt maradt
nekem csak nekem
egy levél

nyugtató a zsebemben –

Antal Balázs: Hát igen. Hangsúlyos finise tulajdonképpen a beszélgetésnek, vagy nem tudom, hogy akartok-e még hozzátenni valamit ehhez a témához, mert lassan zárszóznunk is kell a mai beszélgetést, ha egyetértetek vele. Szép finissel, igen.

Onder Csaba: Csak egy megjegyzés még. A szövegben nincs központozás, ezért nekem tényleg mindig érdekes, amikor éppen a szerző, hangosan olvasva kiteszi a maga egyébként nem olvasható, nem látható hangsúlyait, mert egészen másképpen szólal meg mondjuk bennem ez a vers magányosan olvasva, meg most így, a szerzői előadásban. Tehát ez most egy egyszerű, szinte megismételhetetlen élmény.

Antal Balázs: Különösen azért is – most már én is teszek akkor egy megjegyzést – , különösen azért is, ami itt a beszélgetés elején elhangzott, hogy egy-egy határozott értelmű sort a következő sor elejére áttett, befejező szó egészen áthangol. És ahogy Zsuka most itt olvasott nekünk, lehetett érezni, hogy ő az áthangolt mondatokat olvasta, tehát a soroktól eltávolodva, végig kiolvasott mondatokat, igen. Az értelmezéshez közelebb visz, de halk, magányos olvasás közben a kétpólusú mondatok sorról sorra megmaradnak és csak most tisztázódtak le. Hölgyeim és uraim ebből a beszélgetésből azt hiszem, hogy az mindenképpen kiderült, hogy első kötethez képest, vagy pályakezdő kötethez képest Nagy Zsuka bátran, merészen, sokféle tematikát, sokféle versbeszédet fölállal, s azt hiszem, hogy merészségének különös élt ad, vagy még jobban kiélezi, hogy a divatos formáktól és beszédmódoktól érzésem szerint, s szerintem a beszélgetés ezt is tükrözte, távol tájékozódik ebben a kötetében. Hát, olyan nagyon sok frappáns dolgot nem fogok tudni mondani, csak azt, hogy ebben a lendületes és karakteres formanyelvben, amit itt elkezdett alakítani, illetve ennek a további alakításához sok sikert kívánok, ennek a továbbalakulása mindannyiunk közös reménye, és azt hiszem, hogy ezért voltunk ma itt. Köszönöm szépen önöknek, hogy eljöttek, és kritikus társaimnak a beszélgetést!

(A beszélgetés szövegét szerkesztette Cziczser Viola és Onder Csaba)